

Riigikohtu arvamus¹ haldusmenetluse seaduse ja avaliku teabe seaduse muutmise seaduse eelnõu täiendustele

Riigikogu esitas arvamuse avaldamiseks HMS ja AvTS muutmise eelnõu, mis on juba läbinud esimese lugemise. Riigikogus menetletavas eelnõus on tehtud mitmeid olulisi muudatusi võrreldes eelnõuga, mille Justiits- ja Digiministeerium viimati Riigikohtule arvamuse avaldamiseks esitas. Riigikohus soovib tähelepanu pöörata automaatsele haldusaktile e-templi lisamise nõude kaotamisele.

E-tempel, millega tõendatakse digitaalseid dokumente, kinnitab, et elektrooniliselt saadetud dokumendid või muu info pärineb tõepoolest selle saatnud asutusest. E-tempel annab kinnituse, et vastav asutus on seotud konkreetse digitaalse dokumendiga ja dokumenti ei ole vahepeal muudetud. E-tempel ei seo dokumenti füüsilise isikuga, vaid just asutusega, mistõttu ei ole e-templi lisamine vastuolus automaatse haldusakti olemusega.

Eelnõuga ei muudeta HMS §-is 55 sätestatud vormi- ja sisunõudeid. E-templi nõude kaotamine ei vabasta järgimast muid HMS § 55 lg-s 4 sätestatud nõudeid. Eelnõu ja selle seletuskiri vaikib, millised vorminõude elemendid peavad olema täidetud automatiseeritud otsustel. Ei selgu, kuidas on automaatse haldusakti puhul tagatud kontrollitavus, millal ja kes (asutus) selle andis. Automaatse haldusakti puhul peab olema tagatud haldusakti autentsus. Haldusakti adressaadil (aga niisamuti kohtul) peab olema võimalik veenduda, kes ja millal on haldusakti andnud. Samuti peab olema üheselt selge, et haldusakt on antud (st haldusorgani tahe on lõplikult vormistatud), mis võib olla ilma e-templita raskendatud (asjakohane on meenutada, et haldusakti andmine ning selle kättetoimetamine ja kehtima hakkamine on erinevad õiguslikud kategooriad, vt RKHKo 3-15-2813/27).

Eeldatavasti hakatakse automaatseid haldusakte koostama ja kätte toimetama adressaadi isiku tuvastamist nõudva infosüsteemi vahendusel. Selliste infosüsteemide tehnilisi eripärasid arvestades ei pruugi olla välistatud kasutada haldusakti andnud haldusorgani ning haldusakti andmise aja tuvastamiseks muid tehnilisi meetodeid peale e-templi. Igal juhul tuleb aga sellise meetodi miimumnõuded seaduses reguleerida, et kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis saadetavat teavitust (nt e-kiri) oleks võimalik üheselt haldusaktist eristada. Asjatute vaidluste vältimiseks peaks olema isikule tagatud võimalus saada automaatne haldusakt infosüsteemist enda käsutusse (alla laadida), et isikul oleks võimalik seda edastada (nt õigusnõustamiseks või kohtus vaidlustamiseks). E-templiga varustatud konteineri allalaadimine oleks selleks ilmselt üks sobivaimaid viise. Hädavajalik on nende küsimustele tähelepanu pöörata veel enne seaduse vastuvõtmist, et oleks võimalik suunata tulevikus seaduse täitmiseks kasutatavate infosüsteemide arendust.

¹ Riigikohtu arvamus ei väljenda Riigikohtu siduvat seisukohta. Riigikohus kujundab siduvaid seisukohti ainult kohtuasjade menetlemisel Riigikohtus.